

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/43463,Wystawa-Kwatera-L-panteon-narodowy-pod-cmentarnym-murem-Warszawa-28-listopada-14.html>
03.05.2024, 05:28

Wystawa „Kwatera Ł - panteon narodowy pod cmentarnym murem” - Warszawa, 28 listopada - 14 grudnia 2017

Wystawę „Kwatera Ł - panteon narodowy pod cmentarnym murem” można oglądać od 28 listopada do 14 grudnia 2017 w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL na Rakowieckiej.

O ŁĄCZCE

Kwatera Ł na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach to miejsce ukrycia zwłok ofiar komunizmu, zamordowanych w więzieniu na Rakowieckiej w Warszawie w latach 1948-1956. Straceni, uśmierceni najczęściej strzałem w tył głowy, byli wrzucani do nieoznakowanych dołów, bez zapisów w księgach cmentarnych. Pomimo zrehabilitowania niektórych ofiar ani po 1956 r., ani nigdy później władze komunistyczne nie ujawniły krewnym miejsca pochówku ich bliskich. Niektórym rodzinom Kwaterę Ł jako miejsce ukrycia szczątków wskazali grabarze, jednak oficjalnie nikt o tym nie mówił aż do 1989 r. W Kwaterze Ł ulokowano cmentarny śmietnik, część zaś przeznaczono w latach 80. na nowe pochówki.

Na początku lat 90. powstał na łączce pierwszy pomnik - upamiętnienie spoczywających tu ofiar komunizmu. Wydawało się wówczas, że możliwe jest tylko takie, symboliczne uczczenie ofiar, których szczątki miały pozostać nieodnalezione.

Przełomem były rozpoczęte w 2012 r. prace poszukiwawcze, prowadzone przez Instytut Pamięci Narodowej. Do 2017 r. zespół kierowany przez prof. Krzysztofa Szwagrzyka w kolejnych etapach wydobył stąd szczątki ok. 300 osób. Dotychczas udało się zidentyfikować 51 spośród nich - lista dostępna jest na stronie

www.poszukiwania.ipn.gov.pl. Część z nich spoczęła w wybudowanym w 2015 r. na terenie Kwatery Ł Panteonie - Mauzoleum Żołnierzy Wyklętych.

O WYSTAWIE

Wystawa „Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem” została przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej jako podsumowanie prac poszukiwawczych prowadzonych na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Ekspozycja powstała we współpracy Biura Edukacji Narodowej z Biurem Poszukiwań i Identyfikacji.

Głównym tematem wystawy jest Kwatera Ł, zwana potocznie „Łączką”. Na opowieść o historii tego miejsca składa się z jednej strony proces zacierania śladów po ofiarach terroru komunistycznego, z drugiej – prace poszukiwawcze zespołu IPN. Wystawa dzieli się na dwie części, co jest podkreślone kolorystyką – w części poświęconej zbrodni i zacieraniu śladów dominuje czerń i biel, proces poszukiwań oddany jest poprzez fotografie barwne.

Widz rozpoczyna wędrowkę po wystawie od wypełniającego cały panel zdjęcia schodów więziennych z Zakładu Karnego przy ul. Rakowieckiej i słów śledczego Głównego Zarządu Informacji, Mateusza Frydmana, skierowanych do przesłuchiwanego: „zastrzelę ciebie, a grób zaorzę, aby ci Anders pomnika nie mógł postawić”. Kolejne jej etapy prowadzą przez świat zbrodni sądowych, ukrywanie szczątków ofiar, wreszcie – starania rodzin o „pochowanie po ludzku” najbliższych osób. Pierwsza część wystawy kończy się na latach 80., kiedy to część Kwatery Ł została przeznaczona na pochówki osób zasłużonych dla PRL. Proces ponownego zagospodarowania Kwatery Ł oznaczał zdewastowanie spoczywających tam szczątków ofiar komunizmu. Koresponduje z tym wykorzystany na ostatnim czarno-białym panelu cytat z książki M. Szejnert „Śród żywych duchów” – słowa Alojzego Grabickiego, naczelnika więzienia na Rakowieckiej: „Po takich zbrodniarzach ziemia musi być zrównana”. To określenie tworzy kontrast ze swoistym „portretem zbiorowym” zamieszczonym na bocznej części paneli – wśród straconych byli żołnierze 1920 i 1939, bohaterowie ruchu oporu, powstańcy warszawscy, kawalerowie orderów – w tym 25 odznaczonych Orderem Virtuti Militari. Na drugim boku paneli wymienieni są w kolejności alfabetycznej zamordowani na Rakowieckiej więźniowie.

Druga część wystawy pokazuje proces odnajdowania szczątków ofiar komunizmu. Składają się na nią przede wszystkim fotografie Marty Brzozowskiej-Smolańskiej, Krzysztofa Szwagrzyka i Piotra Życieńskiego, dokumentujące kolejne etapy prac prowadzonych w latach 2012-2017. Widz wkracza w świat przywracania porządku, opartego na wartościach będących fundamentem Europy, wśród których mieści się nakaz pogrzebania umarłych. Do tego porządku odwołuje się cytat, otwierający tę część wystawy – słowa wolontariusza [„chodzi o to, by przywrócić porządek, pokazać, kto był przestępcą, a kto bohaterem”]. Proces poszukiwania jest pokazany jako podstawowy składnik szerszego procesu przywracania pamięci, ale zarazem jako przedsięwzięcie, realizowane przez zespół badawczy, mający konkretne osiągnięcia – na bokach paneli tej części wystawy jest umieszczone podsumowanie prac: jaki obszar przebadano, ile czasu trwały prace, ile osób

w ich wyniku odzyskało tożsamość. Na ostatnim panelu pokazane są fotografie z lipca 2017 z wyprowadzenia ostatnich szczątków ofiar z Kwatery „Ł”. Temu ostatniemu akordowi towarzyszą słowa „Cześć i chwała bohaterom”, tworzące pozorny dysonans z poprzednimi napisami – „wylicznką” specjalistów, wolontariuszy, ilości przesianej ziemi etc. Dysonans pozorny, bo jedno i drugie – tony przesianej ziemi, jak i „cześć i chwała” należą do tej samej kategorii zadośćuczynienia ofiarowanego niewinnie straconym.